

УДК 327(73)+316.42

Чекаленко Л.Д., Дорошко М.С.

СТРУКТУРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Проналізовано причини розвалу СРСР і створення СНД та викладений власний погляд щодо цих проблем. Обґрунтовано політику України в СНД та боротьбу нашої країни за демократизацію пострадянського простору. Доведено, що основною складовою колапсу СРСР був особистісний фактор, бажання вивести з тіні величезну власність, чого не можна було зробити за часів комуністичної системи. Серед основних кризових явищ пострадянського простору виділяються: відсутність гарантій безпеки та відповідного захисту, невизнання і неукріплення державних кордонів ННД, жорстка економічна конкуренція ННД на третіх ринках, диктат та шантаж Кремля, торгові війни, сировинна залежність, відсутність виходу до моря тощо. Війна, яку веде Росія проти України, як «лакмусовий папір» виявила стратегічних партнерів нашої держави на пострадянському просторі, а також її прихованих ворогів. Автори характеризують обережну політику України стосовно СНД, якою позначено весь період перебування нашої країни в цій організації і дають оцінку сучасній ситуації, яка склалася навколо України і СНД.

Ключові слова: *колапс СРСР, Україна, агресія Росії, СНД, національна безпека, торгові війни, кордони, світові актори, ННД, диктат та шантаж Кремля, стратегічні партнери.*

Концепція Нових Незалежних Держав (ННД) та її результат, втілений у створеній міжнародній організації СНД та низці субрегіональних структур, піддається певній критиці країнами, що об'єктивно ставляться до аналізу навколишніх подій та підтримки і, навіть, виправдання з боку інших учасників пострадянського утворення, які, як правило, є глибоко залежними від російського чинника.

Попри гучні заяви деяких державних ЗМІ учасниць СНД про успішність даного інтеграційного проекту та його відгалужень у вигляді інших міжнародних субструктур, об'єктивні фактори і статистика свідчать про протилежне: підтверджують глибокий колапс утворення та кризи його складових, що охопила всі наново проголошені країни. З розгортанням війни Росії проти України проект СНД, як бачимо, не витримує критики, і фактично не є дієспроможним, а повна підтримка країни-агресора її васалами в ООН та в інших міжнародних організаціях на протипагу більшості країн світу, доводить колапс демократичних засад для всіх варіантів об'єднавчих проектів на пострадянському просторі.

Дослідження зазначеної проблематики розвивалися за кількома напрямками, що пов'язані з державними установами Москви, а також проросійськими країнами-васалами [1-6]; державами-членами ГУАМ, що самостійно намагаються вибудувувати власний шлях розвитку [7-10] та західними дослідниками [11; 12]. Всі історіографічні роботи так чи інакше висвітлюють

процес розпаду СРСР, історію утворення СНД, сучасний розвиток країн пострадянського простору. Західні дослідження переважно зосереджені на оцінках спроможності пострадянських країн. Водночас російські «дослідники» дотримуються шовіністичної путінської політики, переповідаючи відомі пропагандистські кліше, де критика кремлівського курсу рівнозначна самознищенню. «Дослідники» країн-васалів підтримують російського сусіда і повторюють далекі від об'єктивності судження, запозичені з державних документів Російської Федерації. Доволі рідко серед публікацій можна зустріти вдумливий аналіз та обережні прогностичні сценарії, які, однак, зводяться до майбутнього проблемного існування СНД.

Мета статті полягає у дослідженні ключових причин формування протилежних зовнішньополітичних позицій ННД та сучасних тенденцій їх розвитку, стратегічних викликів і проблем, які визначатимуть контекст подальшої еволюції російського проекту у майбутньому.

Реалізація поставленої мети передбачає наступні завдання: дослідити проблематику колапсу СРСР, як джерела і чинників формування ННД; проаналізувати особливості окремих політик провідних учасників простору; виявити та об'єктивно охарактеризувати сучасний стан і за можливістю сформулювати прогностичні сценарії майбутнього наново проголошених країн.

Із колапсом біполярної системи міжнародних відносин про власну незалежність заявили 15 радянських республік, які прийняли відповідні державні документи, що закріплювали їх міжнародну правосуб'єктність. Ново-і наново проголошені держави зіткнулися з низкою нових викликів, до яких вони, перебуваючи у системі Радянського Союзу, не були готові. Загрози виходили як з близького оточення, внутрішнього політичного та економічного стану, так і від далеких сусідів. Різнилися вони і за своїми характеристиками. Найнебезпечнішими розглядалися ядерні виклики, оскільки нові держави, серед яких і такі, що відмовились від ядерної зброї і здали її Російській Федерації – Україна, Білорусь та Казахстан – були позбавлені ядерного захисту, а отже стали вразливими для ядерної загрози.

Інша небезпека знаходилася в економічній площині, оскільки колишня радянська економічна інтеграційна модель вибудовувалася десятиліттями, а у деяких напрямках століттями, і була закладена ще за часів Російської імперії. Різкий перехід з жорстко централізованої планової економіки на ринкові відносини похитнув практично всі республіки цього простору. До гальмівних причин додалися і неочікувані фактори, такі як запровадження Російською Федерацією ринкових цін на енергоносії, від яких залежала переважна більшість союзних республік; відмова Кремля від дотацій своїх сусідів, які звикли жити за подібним сценарієм взаємовідносин понад 70 років; необхідність пошуку нових ринків збуту власної продукції, яка відрізнялася низькою якістю і не користувалася попитом за кордоном; розгортання боротьби за ринки збуту з Росією і посилення конкуренції з російською

продукцією на третіх ринках; протистояння російському впливові і прямому втручання Москви у внутрішні і зовнішні справи ННД.

Слабкі держави пострадянського простору, що були територіально і економічно обмежені і відрізані від ринків третіх країн, нашвидкоруч віднайшли спільну мову з Москвою і включилися у всі кремлівські програми і плани з відтворення колишнього цілого, яким був СРСР. Сильні держави, переважно ті, які мали достатньо енергоносіїв і практично не залежали від російського ринку збуту і російських сировинних поставок, обрали хоча й важкий до реалізації, однак самостійний шлях розвитку. Серед таких, наприклад, Туркменістан, що закріпив власний нейтралітет з 12 грудня 1995 р. Україна, Республіка Молдова, Грузія і Азербайджанська Республіка, які послідовно відстоювали власний суверенітет і право на самостійний розвиток, за підтримки США об'єдналися в міжнародній організації ГУАМ, яка із приєднанням Узбекистану у 1999 р. отримала назву ГУУАМ, а з його виходом 2003 р. повернулася до попередньої аббревіатури, прийнявши оновлену назву: Організація за демократичний розвиток ГУАМ (ОДЕР-ГУАМ) із штаб-квартирою у Києві. Простежуючи розбудову ОДЕР-ГУАМ (з 1997 р.) та аналізуючи діяльність організації, можна зробити висновок про неавторитетність і, на жаль, геополітичну та економічну неспроможність цього міжнародного утворення.

Серед гальмівних причин політичного розвитку ННД виокремимо геополітичні виклики, що найяскравіше виявилися у жорсткій боротьбі Вашингтону і Москви за вплив на цей регіон. Нині до зацікавлених сторін долучилася й КНР, що обрала «м'який» варіант впливу на євразійський простір і досягла доволі помітних успіхів у просуванні власних інтересів як у політичній сфері впливу на керівництво держав Азії, так і на ринки середньоазійських країн.

Зазначимо, що при всій зацікавленості регіоном інтереси США до пострадянського азійського простору коливалися залежно від ринкової енергетичної кон'юнктури, яка, фактично, диктувала і формувала зовнішньополітичну поведінку цієї могутньої країни. Це і визначення номенклатури країн «вісі зла», розгортання війн проти тих, хто пручався американському тискові, уведення санкцій, перехоплення ініціативи контролю за територіями, розміщення військових баз, вигідне кредитування тощо. Мова йде про американську присутність у Киргизстані, Таджикистані, Казахстані й Узбекистані під час розгортання іракської, іранської та афганської військових кампаній; про посилення американського впливу в Україні, Грузії, Молдові і на Кавказі під час політичних криз тощо. Із реалізацією США геополітичних завдань, що підтверджують події в Іраку, Ірані або Афганістані, американський інтерес до регіону Середньої Азії, як транзитного шляху для перекидання військ (оскільки відпала потреба у дозаправці літаків ВПС США) і

спрямування енергопотоків слабшав, переорієнтувавшись на інших міжнародних суб'єктів, що потрапляли у фокус американського зосередження.

Подібна ситуація склалася також з міжнародною організацією ГУАМ, яка була потрібна США у якості складової світової енергетичної мережі постачальників енергосировини американській економіці. Із забезпеченням власним сланцевим газом, у результаті чого США перетворилися на газового експортера, інтерес Вашингтону до ОДЕР-ГУАМ зменшився. Нині практично все, що США залишили по собі на азійському просторі СНД – зброя, техніка, розбудована інфраструктура тощо – поступово концентрується в руках Москви через купівлю або пряме привласнення, тиск і шантаж місцевої влади тощо. Зазначимо також, що Росія не тільки сприяє ліквідації іноземних військових баз у країнах пострадянського простору, а й на їх оснащенні активно розбудовує власні [7]. Гіперзалежність республік Середньої Азії від російського чинника зростає у геометричній прогресії.

Китай свою присутність у Середній Азії закріплює договірно-правовими домовленостями. Пекін уклав угоди про стратегічне партнерство з Казахстаном, Таджикистаном і Узбекистаном, внаслідок чого спостерігається нарощування китайської присутності у регіоні, концентрація китайського капіталу у країнах Середньої Азії тощо. Наявність капіталу спричинила приплив китайської робочої сили, вимивання місцевих робітників із займаних посад, поширення освітніх програм китайського спрямування тощо. Поступове економічне опанування центральноазійськими територіями відбувається через скупівлю акцій підприємств з видобутку і переробки копалин, переважно нафти і природного газу; будівництво транспортної інфраструктури, переважно залізниць і сухопутних логістичних центрів; розбудову і опанування зрошувальною системою, від спроможності якої залежить територія автономного Синьцзян-Уйгурського району Китаю (СУАР), що активно користується центральноазійськими водними ресурсами.

Додамо, що «м'яка» сила, яку сповідує КНР у Середній Азії, не завжди сприяє успішному розгортанню китайських геополітичних проєктів. Незадоволення азійських республік політикою КНР викликала побудова каналу Чорний Іртиш-Карамай, що загрожуватиме екологічному становищу Казахстану [7]. Додаткових проблем Казахстану додає і несанкціонований потік китайських трудових мігрантів до країни, яких в Казахстані офіційно налічується понад 300 тис. осіб. Китайська сторона всіляко заохочує переселенців і мігрантів, фінансуючи безліч економічних і соціальних проєктів. Чисельно збільшується китайське населення в Узбекистані, яке опановує сільськогосподарський ринок країни тощо.

Регіон Середньої Азії входить до сфери геополітичних інтересів як Китаю, так і Росії. Інтереси цих двох ядерних держав нині зіткнулися у боротьбі за лідерство в цьому регіоні, а економічні і політичні проєкти цих потуг перетинаються, конкуруючи між собою. Інтереси обох країн зіткнулися і в

межах співпраці країн-членів ШОС, куди також входять держави Середньої Азії. Питання стосується також і формату співробітництва у міжнародних організаціях, зокрема в ШОС. КНР запропонувала запровадити зону вільної торгівлі серед всіх учасників ШОС, що вступатиме у протиріччя з умовами функціонування російського проекту митного утворення Євразійського економічного союзу (ЄАЕС), де також присутні країни середньоазійського регіону.

Середньоазійські країни є доволі обережними у виборі геополітичних лідерів і, використовуючи набутий історичний досвід та природну прискіпливість у прийнятті геополітичних і стратегічних рішень, успішно користуються наданими можливостями у всіх напрямках.

Низку питань щодо майбутнього розвитку викликає і заявлена в середині 1990-х рр. союзна республіка Росії і Білорусі. Штучність утвореного об'єднання, нав'язана згори схеми врядування, протилежні економічні моделі розвитку, не порівняльні характеристики спроможностей союзників тощо, породжують торговельні війни, політичні закиди, обопільні пропагандистські кампанії і відвертий шантаж сильного союзника. Поза глибоку економічну залежність Білорусі від Росії, на яку припадає понад 60% експорту-імпорту республіки, Білорусь захищає провідна складова збройних сил Росії – 300 тис. військових московського округу, що міцно закріпилися на білоруському західному кордоні і є активними учасниками Колективних Сил оперативного реагування (КСОР) військового російського блоку ОДКБ [13].

Російська військова машина міцно закріпилась і на вірменському плацдармі: утворила за аналогією з Білоруссю об'єднане угруповання військ (ОУВ): «за умов збереження суверенітету Вірменії, окремі підрозділи армії і органів безпеки – за узгодженням сторін – увійдуть до складу ОУВ збройних сил Росії». Таким чином, три наступально-оборонні вектори агресивної політики РФ: Східноєвропейський, Кавказький і Середньоазійський сформовані та забезпечені відповідними військовими контингентами.

Міжнародні відносини ННД регулюються великою кількістю документів різного рівня відповідальності, більшість з яких прийнято у перші роки формування СНД. Тільки з 1991 по 1995 рр. Україна підписала 442 документи, серед яких понад 60 із конкретними застереженнями. Не підписано 152 документи: з них 74 військово-політичного характеру (формування сил та структур колективної безпеки, миротворчих об'єднань, з прикордонних проблем тощо), 22 – економічного і соціального, 56 – організаційно-правового характеру. Підкреслимо, що з усієї маси договірних паперів учасники формування ратифікували тільки 12 спільних документів.

Аналізуючи ситуацію, що склалася на пострадянському просторі, виникає питання: чому колишні республіки СРСР обрали той чи інший варіант подальшого розвитку, що спонукало деяких з них делегувати лідерство Москві? Що диктувало зовнішньополітичні уподобання? Дотаційні країни

колишнього СРСР після його колапсу за традицією обрали сильних зовнішніх партнерів, які можуть захистити, підтримати, і на яких вони у переважній більшості орієнтувались за радянської доби. Такою опорою була Російська Федерація, яка і зараз є лідером простору, ядерною державою, заможною і тоталітарною. Росія диктувала країнам-васалам «правила гри», формувала і реалізовувала власну модель і впроваджувала у життя механізми керування цим простором.

Важливою мотивацією, яка спонукала більшість держав зробити «російський» вибір є залежність їхнього географічного положення, замкненість у серединній Азії та відсутність виходу до моря. Батько американської геополітики морський капітан А.Т. Мехен, у роботі «Вплив морської сили на історію (1660-1783 pp.)» обґрунтував важливість географічного чинника у формуванні держави та її політичних інтересів. Американський геополітик Н. Спідмен також підтримував подібну ідею та вважав, що «сила у кінцевому рахунку створює спроможність вести успішну війну, а у географії лежать ключі до проблем воєнної і політичної стратегії» [11]. Морські шляхи і користування ними створили не одну розвинену державу, а відсутність такого багатства диктувала державам другорядність і, як правило, відсталість. Тому ті ННД, які історично позбавлені морського простору – середньоазійські республіки, Молдова та Білорусь – були приречені шукати підтримки і захисту сильних союзників, яким виявилась Росія.

Водночас багатьох держав відштовхнула від російського напрямку імперська політика Москви, яка доволі швидко поміняла риторичку від рівності та взаємодопомоги на диктат і шантаж. Москва розглядає пострадянську територію власним геополітичним простором для реалізації російських інтересів, зокрема ринку збуту неконкурентоспроможної продукції та сировинного додатку й джерела робочої сили. У геополітичному розумінні Росія вважає пострадянський простір власним надбанням, що «по праву» отримала від російської імперії. Про чіткі цілі щодо країн СНД керівництво Росії заявило ще у 1995 р. та офіційно закріпило у документах Кремля [9; 10]: у Стратегічному курсі РФ щодо країн-членів СНД пострадянський простір оголошений Москвою зоною російських інтересів та підкреслюється право Росії (яке вона привласнила) захищати своїх співвітчизників, зокрема і у країнах СНД, будь-якими засобами. Зазначені положення означають пряме втручання у внутрішні справи суверенних держав і пряму загрозу суспільствам, що входять у цей простір.

Сучасне буття країн, які називаємо Новими незалежними державами, склалося нерівномірно і, як виявилось згодом, переважно невдало. Порівняно успішними у цьому контексті виявились ті, які вчасно розірвали зв'язки з радянською імперією, а саме країни Балтії: Естонія, Литва і Латвія. У зв'язку з зазначеним варто наголосити, що країнам Балтії активно допомогли і підтримали на всіх міжнародних рівнях США та провідні європейські держави,

учасники ЄС і НАТО, узявши на себе борговий та безпековий тягар балтійських союзників.

Інші держави, що проіснували у межах Радянського Союзу довший час, майже 70 років, намагалися самостійно прокласти власний шлях розвитку і розбудувати державний механізм відповідно до міжнародних принципів та уявлень. Десь шляхи були схожими, але загалом вони різнилися моделями, схемами, методами впровадження і засобами реалізації.

З метою утримати пострадянські держави, російське керівництво ініціювало проект міжнародної організації «Співдружності Незалежних Держав», який доволі швидко розбудувався, втілюючись у 63 адміністративні структури, з яких 8 статутні. СНД, за задумом її авторів, мала забезпечити поступовий перехід країн, що об'єдналися, до нової форми існування, а можливо, до нового інтеграційного простору. Це, як передбачалося, дало б змогу провести політичні та економічні реформи, докорінно перебудувати економічні засади державного розвитку з тим, щоби досягти значного зрушення у політиці, економіці та соціальному забезпеченні населення. Рівень міждержавних домовленостей мав убезпечити учасників СНД від будь-яких загроз, гарантувати внутрішньодержавну стабільність та протистояти внутрішньодержавним сепаратистським тенденціям. СНД як механізм безпеки на пострадянському просторі покликаний був також сприяти мирному розв'язанню міжнаціональних конфліктів. Організація об'єднувала 12 держав колишнього єдиного геополітичного простору, які взяли на себе зобов'язання розвивати рівноправне взаємовигідне співробітництво, формувати спільний економічний простір, митну політику, захищати навколишнє середовище, взаємодіяти в гуманітарній та інших сферах. Країни СНД успадкували могутній природничий, виробничий та науково-технічний радянський потенціал, хоча не всі з них змогли ним відповідно скористатися [14-17].

Перший крок із виходом зі складу СРСР зробила Росія, яка проголосила власну незалежність від інших республік 12 червня 1990 р. Російське керівництво, очолюване Б. Єльциним, вбачало неможливим залишатися у спільному союзі – колишньому радянському просторі – і намагалося якомога швидше закріпити незалежність Росії. Цей конфлікт, на наше переконання, – протистояння між російською елітою, що народжувалася та застарілою радянською системою, що не витримала діалектичного тиску об'єктивних обставин, призвів до колапсу СРСР. «Вивільнення від СРСР» нинішнім російським керівництвом вбачається чи не найбільшим злочином російського лідера того часу Б. Єльцина перед російським народом та державою.

Що спонукало перших осіб Росії до такого кроку? Небажання утримувати інші республіки за рахунок Росії? Чи незговірливість союзної влади? А можливо і невдалий державний переворот ДКНС 21 серпня 1991 р. у Москві, який провалився? У результаті всі прогорбачовські кола фактично підписали самі собі смертний вирок. Вірогідно, всі ці фактори так чи інакше привели

учасників (за легендою – «на полювання») до засніженої Білорусі 8 грудня 1991 р.

Виникає питання щодо повноважень перших осіб трьох республік, які приймали рішення про ліквідацію СРСР. Спостерігаємо допущене порушення норм міжнародного права та законодавства СРСР. У 1922 р. СРСР створювали не три республіки, а декілька. Аналітики гублять Закавказьку Соціалістичну Федеративну Радянську Республіку, яка об'єднувала Грузію, Вірменію й Азербайджан. Нагадаймо і про «грузинський конфлікт», коли керівництво компартії Грузії вийшло зі складу засновників СРСР, заперечуючи власне його існування. Забувається і про те, що українська делегація внесла стільки зауважень і пропозицій до проекту союзного договору, що суттєво корегувало радянську систему. Тодішнє керівництво більшовицької Росії цього «не помітило» [14-17].

У 1991 р. не врахували також і думку азійських республік СРСР, що були насильно офіційно приєднані до Радянського Союзу лише у 1924 р. Водночас не запитали керівництво автономних республік та округів союзно-федеративної російської радянської та на 1922 р. вже соціалістичної імперії – РСФРР. Ті, хто зібрався у с. Віскулі 8 грудня 1991 р., прагнули влади і якомога швидшого виведення її з тіні. Натомість «тінь» була доволі заманливою, включаючи всі радянські накопичення, гроші партії, золотий запас, валютний запас, нерухомість тощо.

Спростовуючи всі необґрунтовані заяви щодо «ширих» сподівань керівництва Росії на демократичне та рівноправне роз'єднання, зазначимо, що Росія готувалася до цього кроку – розвалу Союзу (нині вже «історичного рішення») заздалегідь. Це підтверджується попереднім переведенням накопичених радянськими громадянами грошей з республіканських відділень ощадних банків СРСР до центрального Внешторгбанку Росії в Москві, а також реалізованим російським керівництвом підпорядкуванням, переведенням провідних гігантів радянської промисловості союзного значення під республіканське управління Росії тощо.

Центральні ЗМІ поступово готували до цього кроку і громадську думку: апофеозно і голосно розгорталася судові справи нечесних на руку розкрадачів державної власності – перших осіб деяких республік (узбецькі справи, молдовські негаразди), політдіячі клеймили ганьбою, а силовики розправлялися за допомогою озброєних військ (М. Горбачов) з «націоналістичними» виступами у країнах Балтії та в Україні, дали розгорітися вірмено-азербайджанському конфлікту в Нагірному Карабаху. Планам ліквідації допоміг і ДКНС – невдала спроба М. Горбачова утриматися при владі у Кремлі. Отже, ще раз підкреслимо: боротьба за владу, особистісні фактори були основними чинниками ліквідації СРСР.

Після підписання документів про ліквідацію СРСР та створення СНД Верховна Рада України (ВРУ) 10 грудня 1991 р. внесла до оприлюднених

паперів низку застережень, які виклала в ухваленому спеціальному документі «Про ратифікацію Угоди про створення СНД». Серед застережень ВРУ були вимоги щодо єдиного, тобто всіх ядерних республік колишнього СРСР, контролю над ядерною зброєю, а також її повної ліквідації; визнання територіальної цілісності та недоторканності кордонів країн-учасниць СНД; проведення узгодженої політики соціального захисту й пенсійного забезпечення військовослужбовців та їхніх сімей; у межах СНД створення на паритетній основі координаційних інститутів; вирішення проблемних питань та суперечок шляхом переговорів на засадах міжнародного права та ін.

Таким чином, застереження свідчили, що Україна, спираючись на норми міжнародного права, намагалася захистити власні права та відстояти концепцію щодо СНД, а саме всіляко протидіяти перетворенню Співдружності у наддержавну структуру, очолювану Російською Федерацією.

21 грудня 1991 р. у тодішній столиці Казахстану Алма-Аті було проведено другий саміт СНД. За рішеннями саміту глави держав прийняли незаконне рішення – місце СРСР у різних міжнародних організаціях передали Російській Федерації. Цим рішенням республіки допустили грубу юридичну помилку, фактично пішли на конституційний злочин, оскільки порушили всі законодавчі акти СРСР та, зокрема Росії. Було підписано також Угоду про спільні зусилля з питання ядерної зброї. У підписаному Протоколі наради глав незалежних держав усі учасники погодились, що тактичну ядерну зброю буде вивезено з території ядерних держав – України, Білорусі та Казахстану – до Росії до 1 липня 1992 р.

На третьому саміті СНД, що відбувся у Мінську 30 грудня 1991 р., були ухвалені Угода між державами-учасницями СНД щодо стратегічних сил, Угода глав держав СНД щодо власності колишнього СРСР за кордоном, кілька протоколів. В Угоді про власність йшлося, зокрема, про рішення учасників СНД розподілити власність колишнього СРСР за кордоном «справедливо». Це означало, що власність СРСР буде поділена між республіками з розрахунку за внесену частку кожної республіки у формування союзних накопичень: золотого запасу, алмазного фонду, грошової маси, валютних запасів, Гохрану СРСР, закордонної нерухомості, війська та зброї. У зв'язку з цим частка України становила 16,34%. Для остаточної реалізації прийнятого рішення утворювалася спеціальна комісія, якій було надане завдання виявити та оцінити власність СРСР, до того ж не виключалося залучення до роботи у комісії іноземних аудиторів. Але цього зроблено не було.

Учасники саміту підписали також Угоду про спільну діяльність у дослідженні та використанні космічного простору, яку Україна підписала з деякими застереженнями стосовно незгоди використовувати космічну сферу у якості випробувального майданчику для ядерних програм та зброї.

Четвертий та п'ятий саміти глав держав СНД (16 січня 1992 р., Москва і 14 лютого, Мінськ) мали суто військове спрямування. Розглядався проект

Договору про колективну безпеку (прийнятий 15 травня 1992 р.), було прийнято Заяву глав держав-учасниць СНД щодо військових питань, підписано Угоду про військову присягу у стратегічних силах (Україна не підписала), Угоду про статус стратегічних сил (Президент Л. Кравчук підписав цей документ із застереженням про те, що Україна може вийти з угоди наприкінці 1994 р.), про принципи забезпечення збройних сил держав-учасниць СНД, Декларацію про дотримання принципів співробітництва у межах СНД, Угоду про правові гарантії військовослужбовцям, звільнених з військової служби, Угоду про Сили спільного призначення (Україна не підписала), Угоду про повернення культурних та історичних цінностей державам їхнього походження, рішення про Раду міністрів оборони СНД (Україна не підписала), Протокол про реформування і статут збройних сил колишнього СРСР (у документі не йшлося про Чорноморський флот), а також протокол про військово-морську символіку (Україна не підписала).

Україна також не підписала Статут СНД від 22 січня 1993 р., вбачаючи у ньому загрозу для самостійного розвитку держави, а також положення, що суперечать законодавству України. Йдеться про статті 11 і 12 документу, де закладено право інших країн простору втручатися у внутрішні справи учасника СНД, якщо вони вбачатимуть у ситуації у цій країні загрозу собі і Співдружності в цілому [18-20].

З 1992 р. в СНД утвердилася практика прийняття політичних рішень на основі консенсусу зацікавлених сторін. Водночас кожна сторона має право заявити, що її не влаштовує певне рішення. Це здійснюється шляхом не підписання відповідного документа. Рішення вважаються обов'язковими тільки для тих держав, що їх підписали. Гальмівним чинником для функціонування механізму СНД виявилася ситуація, що склалася з правовою договірною базою: лише деякі угоди беззастережно було визнано всіма державами.

З перших кроків заявленого незалежного існування республіки зіткнулися з низкою невирішених ще за часів СРСР проблем. Найбільш гострим на той час і доволі небезпечним виявилось питання державних кордонів.

Найвідповідальнішим завданням будь-якої держави є становлення і збереження суверенітету, пріоритетною складовою якого є захист територіальної цілісності, обмеженої державними кордонами. Кордони між колишніми радянськими республіками були радше віртуальними, ніж реальними, часто відсутніми на географічних картах і не позначеними на місцевості. Вони встановлювались ще за часів російської імперії, для асиміляційної політики якої кордони між загарбаними землями лише заважали і були непотрібними. До нині невирішеність кордонних питань є болючою темою практично всіх ННД.

Киргизстан з Таджикистаном мають чимало спірних прикордонних ділянок. Така ситуація провокує контрабанду наркотиків, зброї тощо. Кордон між Баткенською областю Киргизстану й Таджикистаном складає 650 км, з яких

підтверджено 70%. З 2002 р. питання щодо врегулювання не зрушило з місця, оскільки учасники не змогли знайти відповідну карту розподілу територій. Нарешті карту було знайдено в архівах Російської Федерації і сторони розпочали копітку роботи встановлення кордону на цій ділянці.

Періодично загострюються територіальні суперечки Узбекистану з Таджикистаном. У 2000 р. узбецька сторона навіть заміняла гірські ділянки кордону з Таджикистаном через загрозу бойовиків Ісламського руху Узбекистану (ІДУ). Не визначеними залишаються 20% тисячокілометрового кордону обох країн. На території Таджикистану розташовано декілька узбецьких анклавів, а на території Узбекистану один таджицький, що також створює низку проблем.

Нагадаємо, що війна Росії проти Грузії 2008 р. розчленувала останню на три частини. У результаті російської агресії і неповаги до суверенітету колишнього партнера по СНД Грузія денонсувала угоду про членство у цій організації.

Самопроголошена республіка Нагірний Карабах й досі перебуває у невизначеному статусі «замороженого конфлікту» Вірменії й Азербайджану, як і Придністровське питання.

До війни призвела агресія Росії проти України, загарбання Росією Кримського півострова у 2014 р. і намагання захопити території на сході України – Донецьку і Луганську області.

Російська сторона практично не визнає права будь-якого суб'єкта міжнародних відносин пострадянського простору на самостійне існування. В українському випадку Москва почала шукати інші важелі впливу на Україну через прозорий у деяких ділянках українсько-російський кордон. Росія активно використала і той факт, що Україна погодилась на російську пропозицію щодо вилучення з тексту угоди про держкордон статей щодо морського розмежування. Сторони відклали вирішення зазначеного питання на «потім».

Питання делімітації (опису) і демаркації (позначення на місцевості) українсько-російського кордону значно затягнулося. У 1998-1999 рр. вдалося лише у загальних рисах розмежувати лінії землекористування суб'єктів господарювання у прикордонних областях РФ і України. Делімітація сухопутної частини кордону між країнами була завершена у 2002 р. та закріплена 23 січня 2003 р. Договором між Україною і Росією про державний кордон. Цей документ було підписано у компромісному варіанті – із вилученням статей про розмежування прилеглих морських зон в Азовському і Чорному морях. Росія дотримується жорсткої позиції щодо Азовського моря, вона ухиляється від прийнятої міжнародної практики поділу водного простору. Політика Кремля довела, що Росія не прагне до встановлення офіційного кордону з Україною та вживає відповідних кроків – веде воєнні дії, аби цей процес загальмувати або відкинути в цілому і назавжди.

Проблема невизначеності кордонів веде до глибинних загроз існуванню держави, провокує їхню прозорість і беззахисність: кордони стають предметом

зазіхання з боку інших країн, терористичних груп, різноманітних бандитських формувань, пов'язаних з несанкціонованим продажем зброї та наркотрафіками.

На підтвердження зазначеного наведемо кілька прикладів. Служба безпеки Узбекистану виявила терористичну мережу (центр якої було розташовано у Киргизстані), що готувала низку терористичних актів на території прилеглої республіки. За повідомленнями з Ташкенту, на організацію терактів у Ферганській долині ІГЛ надало 70 млн. дол. США (4,2 млрд. киргизських сом). Водночас на протипіхотних мінах, якими узбецька сторона намагалася відгородитися і певним чином захиститися від існуючих прикордонних проблем, підірвалися сотні мирних мешканців з обох сторін. Окрім того, узбецька сторона увела візовий режим з Киргизстаном. Уряд Узбекистану побоюється активізації релігійних течій на півдні Киргизії, а також ІГЛ в Афганістані. За даними Духовного управління мусульман Узбекистану, в лавах «Ісламської держави» воюють 200 узбеків, а узбецьких бойовиків в Сирії нараховується до 1000 осіб. В Узбекистані за звинуваченням у причетності до ІГЛ заарештовано понад 200 громадян. Водночас, подібна інформація може бути і перебільшеною, оскільки за повідомленнями перевірених міжнародних джерел, тероризм не загрожує Узбекистану (доповідь сіднейського Інституту економіки і миру «Global Terrorism Index 2016», у якій Узбекистан внесено до списку країн, де не існує загрози тероризму). Можна припустити, що тема тероризму дещо перебільшується з певною метою, а саме для посилення авторитарної системи всередині країни з наданням першій особі необмежених повноважень [21].

Ускладнюють взаємовідносини ННД і постійні торговельні війни. Так, у 2013 р. Узбекистан припинив постачання газу таджицькій стороні, поставки якого становлять 95% всього необхідного цій країні обсягу. Більшість підприємств (ТАЛКО, цементний завод) були змушені перейти з газу на вугілля. У результаті економічної блокади Таджикистану товарообіг між країнами скоротився з 300 млн. дол. у 2007 р. до 2,1 млн. дол. у 2014 р. Узбекистан виступає проти будівництва Таджикистаном Рогунської ГЕС на річці Вакш, яка, на переконання узбецької сторони, змінить баланс водних ресурсів та завдасть значної шкоди узбецькій економіці. За висновками узбецьких експертів, у разі аварії на греблі хвиля підійметься на 100 метрів і затопить кілька азійських республік. Керівництву країни довелося звернутися до міжнародних посередників, за експертними оцінками яких всі ризики були враховані [22].

Торговельні протистояння спостерігаються між всіма азійськими країнами. Казахстан увів обмеження на ввезення з Киргизстану молочної продукції через відсутність у цій державі закону про ідентифікацію тварин та повноцінних гарантій якості продукції. Киргизстан увів заборону не тільки на казахську продукцію тваринництва, але й на алкогольні, тютюнові та кондитерські товари.

Узбекистан намагався дистанціюватися від інтеграційних ініціатив, у яких домінувала Росія. Республіка Узбекистан у 1999 р. набула членства в ГУАМ, який у результаті перетворився на ГУУАМ, вбачаючи у цьому об'єднанні реальні перспективи розвитку, а згодом, напередодні президентських виборів під тиском Росії вийшов з цієї міжнародної організації (2003 р.). У 2005 р. Узбекистан уклав з Росією Договір про союзницькі відносини, у якому сторони зобов'язались (ст. 2) надати одна одній необхідну допомогу, зокрема й військову, а також надати будь-яку підтримку іншими засобами [22].

Незадоволення Ташкенту викликає також і «політика води» Киргизстану, який має водну монополію у регіоні. Низку претензій Казахстан має й з приводу «недружньої економічної політики» Російської Федерації, яка періодично шантажує країну торговельними війнами. Казахстан у відповідь вводить обмеження на ввезення російських автомобілів, будівельних матеріалів, будівельної арматури, акумуляторів, продуктів харчування, продукції птаховиробництва, російського бензину і дизельного пального. У Казахстані пропонують відновити митницю на кордоні з Росією.

Західні санкції, введені проти Росії у зв'язку з її агресією проти України та падіння цін на нафту призвели до знецінення російського рубля, що негативно впливає на казахський бізнес. За пропозицією Національної палати підприємців Казахстану (НПП) уряд готовий внести додаткові пропозиції з обмеження імпорту з Росії. Виникає питання: навіщо Казахстану Митний союз з Росією і Білоруссю, які є прямими їх конкурентами? Вимагають прирівняти тенге до рубля, підтримувати вітчизняних виробників і виробляти продукцію у своїй країні. Подібну позицію займає і Киргизія, яка потерпає від нестачі фінансових ресурсів. «Ми розуміємо, що всі китайські кредити є зав'язаними і означають імпорт технологій з КНР. Однак китайські технології значно краще і дешевше російських! Ви (тобто Росія) за останні 20 років розучились будь-що виробляти, крім турбін і зброї, а Китай – майстерня світу. І якщо він дає дешеві кредити й технології – ми візьмемо і ще подякуємо», – зазначають високопосадовці із середньоазійських країн [23].

Підбиваючи підсумки, зазначимо наступне. У низці середньоазійських країн ускладнюється також і внутрішньополітична ситуація. Узбекистан практично закритий для виїзду громадян за кордон, а тих, хто виїхав туди на заробітки, оголошують у розшук. За домовленістю Узбекистану з РФ, російські спецслужби передають узбецькій владі затриманих громадян Узбекистану, що працювали у Владивостоці та інших віддалених від центру місцевостях Росії. В Узбекистані цих людей арештовують та ув'язнюють. Поза тим, за релігійними звинуваченнями в тюрмах перебуває понад 13 тис. осіб, де які з засуджених на 15-20 років, не знають своєї провини [22].

Віртуальна тема про загрозу «кольорових революцій» насаджується в Білорусі, яку деякі українські «аналітики» називають стратегічним партнером України, стверджуючи, що «наявні можливості економічного співробітництва

й політичного діалогу з Білоруссю дозволяють мінімізувати зовнішні загрози безпеці України» [23]. Водночас білоруська військова техніка з білоруськими інженерними військовими кадрами воює на українському фронті: ракетні установки «Іскандери» з обслуговуючим білоруським військовим персоналом, оптичні пристрої практично на всіх видах військової техніки, засоби нічного бачення, безпілотники (DRON) тощо. Деякі автори видають бажане за дійсне, стверджуючи, що Білорусь дотримується положень власної військової доктрини: не розміщувати на своїй території іноземні війська. Нагадуємо, що західний кордон Білорусі – тобто кордон з Європейським Союзом на постійній основі у військовому Східному об'єднанні охороняють понад 300 тис. вояків Московського гарнізону.

Отже, Вірменія, Білорусь, Казахстан та Узбекистан – це країни, які в ООН не підтримали Україну у її боротьбі за територіальну цілісність. «Вони не підтримали резолюцію «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим і Севастополі (Україна)», за яку відбулось голосування 19 грудня 2016 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Фактично, вони ставлять під сумнів суверенітет України в її міжнародно визнаних кордонах», – заявив голова Меджлісу кримсько-татарського народу Р. Чубаров [24].

Зовнішню політику пострадянських країн формує глибока залежність від Російської Федерації. На політичний вибір держав впливає економічний чинник: російський бізнес поступово опановує простір СНД, де економічне середовище знайоме і підприємства коштують не більше чверті власної справжньої ціни, що пов'язано з тотальною недооцінкою компаній країн СНД, а також зі значною корупцією. У Казахстані російський капітал представлено Газпромом, Роснефтью, РАТ ЄЕС Росії та іншими компаніями. Казахстан зацікавлений в інтеграції з огляду на міцний взаємозв'язок з ринком Співдружності: 70% експортованих казахських товарів потрапляє до країн СНД. Росія привласнила у Таджикистані підприємства «ОКНО» м. Нурек та оптико-електронний комплекс; будівництво Сангтудинської ГЕС. У Киргизстані – ракетно-торпедний завод «ШКВАЛ-ВА 111». Поза підприємствами російська сторона також опанувала військові бази НАТО Манас в м. Ош (Киргизстан), у таджицькому м. Кант – аеродром з базування Су-30СМ, Су-34, Су-35С [22; 25].

З огляду на виважену позицію України, а також із завершенням терміну дії мандату миротворців Росії в Абхазії (31 липня 1997 р.), Грузія відмовилася продовжувати термін перебування російських миротворчих сил у цьому регіоні і звернулася за допомогою до української сторони. Україну також було запрошено долучитися до групи країн Друзів Генерального секретаря ООН щодо Грузії. Ця специфічна форма сприяння розв'язанню проблем зазвичай запроваджується ООН у складних випадках затяжних конфліктів. Поза Україною учасниками групи є США, ФРН, Франція, Велика Британія та РФ. За сприяння групи Грузія розраховувала поступово замінити російські миротворчі

війська на міжнародний військовий контингент під егідою ООН (блакитні шоломи). Однак проблема ускладнилася тим, що на початку 1990-х рр. країни СНД власноруч передали повноваження миротворчості російській стороні, уклавши відповідну угоду і створивши безпековий і дипломатичний прецедент.

Користуючись складним політичним моментом, небажанням залишати грузинську територію – стратегічний регіон Кавказу – посилилась експансіоністська діяльність РФ, яка надавала громадянам Грузії – абхазцям і осетинам – російське громадянство: майже 80% жителів цих самопроголошених республік мають російські паспорти. До того ж, російський парламент із порушенням норм міжнародного права, принципу неподільності післявоєнних кордонів, а також суверенних прав держави, втручався у внутрішні справи Грузії. У жовтні 2005 р. та серпні 2008 р. російські парламентарі висунули пропозицію щодо входження Абхазії та Південної Осетії до складу Росії, однак остання поки утрималася від такого рішення.

Чергове російсько-грузинське протистояння досягло масштабного збройного зіткнення у серпні 2008 р. Втручання світової громадськості припинило військовий конфлікт: обидві сторони мають виконувати план мирного врегулювання під спостереженням ЄС і ООН. Водночас міжнародні заходи із захисту суверенітету Грузії виявляються неефективними, оскільки Росія продовжує проводити політику розчленування країни, офіційно визнавши самопроголошені республіки, які є частиною грузинської території. Україна засуджує будь-яке втручання у внутрішні справи суверенної Грузії. Слід зауважити, що внутрішні й зовнішні проблеми Грузії не сприяють стабільності у регіоні і негативно віддзеркалюються на двосторонніх відносинах.

У подібній ситуації Україна опинилася навесні-влітку 2014 р. у результаті загарбання Росією Криму і ведення війни в українських східних областях. МЗС України у заяві від 11 березня 2014 р. назвало рішення про оголошення незалежності, прийняте Верховною радою Криму, «антиконституційним, незаконним і юридично безпідставним». Говорячи про відповідність декларації про незалежність Криму нормам міжнародного права, Росія посилається на прецедент Косово, незалежність якого Росія досі не визнала. Йдеться про подвійні стандарти. Декларація про незалежність Криму порушує національне законодавство України і положення міжнародних документів. Україна категорично засуджує пряме втручання Російської Федерації у її внутрішні справи. Дії російської сторони прямо суперечать фундаментальним принципам міжнародних і загальноприйнятим нормам міждержавних відносин.

Починаючи з 27 лютого 2014 р., після того, як з боку Російської Федерації виникла загроза, пов'язана з порушенням територіальної цілісності України, використання на території АРК військового контингенту Збройних Сил РФ, оголошення нелегітимного референдуму щодо незалежності Криму та інших протиправних дій Росії, Україною як головуючою в СНД державою було ініційовано невідкладне скликання 7 березня 2014 р. у Києві позачергового

засідання Ради міністрів закордонних справ СНД, метою якого передбачалося прийняття відповідної Заяви РМЗС про ситуацію в окремих регіонах України, включаючи Автономну Республіку Крим. Проте, СНД, на відміну від інших міжнародних організацій (ООН, ЄС, РЄ, ОБСЄ), усунулася від прийняття відповідальних політичних рішень щодо базових принципів існування Співдружності.

З урахуванням цього, українська сторона нотою МЗС України від 19 березня 2014 р. заявила про припинення головування в СНД у 2014 р. Відповідно до цього починаючи з квітня 2014 р., співробітництво України у межах СНД зведено до мінімуму. Враховуючи недотримання більшістю держав-учасниць СНД зобов'язань Сторін, закріплених в Угоді про створення СНД, щодо визнання і поваги територіальної цілісності одна одної, недоторканості кордонів, співпраці у забезпеченні міжнародного миру і безпеки, а також політичну заангажованість та неефективність існуючого формату співпраці у межах СНД, Україна залишає за собою право розглянути питання про доцільність подальшої участі у діяльності Співдружності [26].

Україна вийшла з низки багатосторонніх угод у межах СНД та припинила членство у багатьох органах галузевого співробітництва.

Практично всі країни-учасниці критикують СНД, але тільки Грузія після відомих подій прийняла офіційне рішення про повний вихід з цього формування.

Ігнорування законів суспільного розвитку підтвердили неминучість негативних наслідків і провалів нереалізованої концепції СНД – рудименту колишнього СРСР. Тут знаходять прояв великодержавницькі амбіції, російські інтереси превалюють над іншими, а втручання у внутрішні справи сусіда проголошується ледве не аксіомою розвитку двосторонніх відносин. Нині СНД, за певними спостереженнями – це ілюзорність російської міцності на пострадянському просторі, від якої декому неможливо відмовитися. З іншого боку, створення та існування СНД – це доволі недешева данина минулому із російською проекцією на майбутнє.

Список використаних джерел та літератури

1. Хроленко А. Для чего России и Армении объединенная войсковая группировка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ria.ru/analytics/20161114/1481342118.html>
2. Ачкасов В.А., Ланцов С.А. Мировая политика и международные отношения. – 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://freebooks.site/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/severoamerikanskaya-shkola-geopolitiki-24881.html>
3. Москва уступит и сделает скидку к цене на газ для Беларуси? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://camarade.biz/taxonomy/term/197/all.13.01.2015.08:5622350>
4. Россия выставила Беларуси новые претензии? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://camarade.biz/taxonomy/term/197/all.29.07.2014.15:3921130>
5. В российско-украинской торговой войне Беларусь возьмет сторону «старшего брата». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://camarade.biz/taxonomy/term/197/all>

6. Сохранение суверенитета и оборонной безопасности Армении гарантирует её стратегический (исторический) партнер – Россия. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ria.ru/analytics/20161114/1481342118.html>
7. Дорошко М.С. Політика «перезавантаження» американсько-російських відносин як чинник відновлення гегемонії Росії на просторі СНД // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.iir.edu.ua/uploads/files/%D0%86%D0%9C%D0%92_%D0%90%D0%9F%D0%9C%D0%92/%D0%94%D0%20Word.pdf
8. Президент Гурбангулы Бердымухамедов провел конференцию молодежи страны. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=10751>
9. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України. – К.: «LAT&K», 2015. – 477 с.
10. Чекаленко Л.Д. Є різні дати в нашій історії (до чергової річниці СНД) // Зовнішні справи. – 2009. – № 12. – С. 18-21.
11. Mahan's The Influence of Sea Power upon History: Securing International Markets in the 1890s. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://history.state.gov/milestones/1866-1898/mahan>
12. Gray C.S., Spykman N.J. The Balance of Power, and International Order. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402390.2015.1018412?src=recsys&journalCode=fjss20>
13. Как Китай превращает Казахстан в пустыню. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://lenta.ru/articles/2013/01/23/irtysh/>
14. Указ Президента Российской Федерации от 14.09.1995 г. № 940 Об утверждении Стратегического курса Российской Федерации с государствами-участниками Содружества Независимых Государств. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kremlin.ru/acts/bank/8307>
15. Соглашение о создании СНГ («Беловежское соглашение»). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://tia.ru/spravka/20111208/508143773.html>
16. Предпосылки образования СССР. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.russlav.ru/aktualno/obrazovanie-sssr.html>
17. Закавказская Социалистическая Федеративная Советская Республика — федерация Азербайджанской ССР, Армянской ССР и Грузинской ССР, существовавшая с 12 марта 1922 года по 5 декабря 1936 года, одна из республик-учредителей СССР. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.google.com.ua/search?q=%D0>
18. Статут Співдружності Незалежних Держав. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_033
19. Акаев Ж. «Привіти» ПІЛ державам Центральної Азії. – 22.01.2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rus.azattyk.org/a/26807023.html>
20. Таджикистан и Узбекистан: надежда на примирение. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eurazvitye.org/publication/20150310>
21. Между рублем и юанем. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/1947318?isSearch=True>
22. При длительном отсутствии на территории Узбекистана вы можете оказаться в «черном списке». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rus.ozodlik.org/a/28131460.html>
23. Толстов С.В. Украинско-беларусский диалог: поиск новых возможностей // Зовнішні справи. – 2016. – № 12. – С. 20-22. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajinsko-biloruskii-dialog-poshuk-novikh-mozhливost/>
24. Проти резолюції ООН про права людини в Криму голосувало 23 країни. – 16 листопада 2016. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/11/16/7126947/>
25. Договор о союзнических отношениях между Российской Федерацией и Республикой Узбекистан. Подписан 14 ноября 2005 года Президентом Владимиром Путиным и

Президентом Исламом Каримовым в Москве. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mid.ru/ru/maps/uz/-/asset_publisher/n9psHApVxR46/content/id/421148

26. Заява Міністерства закордонних справ України щодо формату співпраці України в рамках СНД. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/20106-zajava-ministerstva-zakordonnih-sprav-ukrajini-shhodo-formatu-spiivpraci-ukrajini-v-ramkah-snd>

Чекаленко Л.Д., Дорошко Н.С. Структурные преобразования постсоветского пространства: вызовы для Украины.

Проанализированы причины развала СССР и создания СНГ, а также изложена собственная точка зрения относительно этих проблем. Обоснована политика Украины в СНГ и борьба нашей страны за демократизацию постсоветского пространства. Доказано, что основной составляющей коллапса СССР был личностный фактор, желание вывести из тени огромную собственность, чего нельзя было сделать во времена коммунистической системы. Среди основных кризисных явлений постсоветского пространства выделяются: отсутствие гарантий безопасности и соответствующей защиты, непризнание и неукрепление государственных границ ННГ, жесткая экономическая конкуренция ННГ на третьих рынках, диктат и шантаж Кремля, торговые войны, сырьевая зависимость, отсутствие выхода к морю и т.д. Война, которую ведет Россия против Украины, как «лакмусовая бумага» выявила стратегических партнеров нашей державы на постсоветском пространстве, а также её скрытых врагов. Авторы характеризуют осторожную политику Украины по отношению к СНГ, которой обозначен весь период пребывания нашей страны в этой организации и дают оценку современной ситуации, которая сложилась вокруг Украины и СНГ.

Ключевые слова: *коллапс СССР, Украина, агрессия России, СНГ, национальная безопасность, торговые войны, границы, мировые акторы, ННГ, диктат и шантаж Кремля, стратегические партнеры.*

Chekalenko L., Doroshko M. Structural Transformations of the Post-Soviet Space: Challenges for Ukraine.

The causes of the collapse of the USSR and the creation of the CIS have been channelled, and one's own point of view regarding these problems has been stated. The policy of Ukraine in the CIS, the struggle of our country for the democratization of the post-Soviet space is grounded. It is proved that the main component of the collapse of the USSR was a personal factor, a desire to take out of the shadows a huge property, which could not be done during the time of the communist system. Among the crisis phenomena of the post-Soviet space are identified as the main ones: the lack of security and appropriate security guarantees, the non-recognition and undefined state borders of the NIS, the severe economic competition of the NIS in third markets, the Kremlin's dictate and blackmail, trade wars, raw materials dependence, lack of access to the sea and so on. The war that Russia is waging against Ukraine, as a "litmus test", has revealed the strategic partners of our country in the post-Soviet space, as well as its hidden enemies. The authors characterize the cautious policy of Ukraine towards the CIS, which manifested itself throughout the years of organization's existence, assess the current situation that has developed around Ukraine and the CIS.

Keywords: *collapse of the USSR, Ukraine, Russia's aggression, CIS, national security, trade wars, borders, World Actors, NIS, Kremlin's dictate and blackmail, strategic partners.*